

Kou in februari-maart 2018 zorgt voor halvering aantal broedende IJsvogels

In de *Vogelatlas* staat bij de IJsvogel: 'is bij uitstek de thermometer-voegel voor streng winterweer. In onze omgeving zijn strenge winters limiterend omdat deze viseter zich hier vooral als stand- en zwerfvogel gedraagt en grote verliezen leidt in vorstrijke winters'. Een periode van twee weken met felle kou aan het einde van de verder zachte winter van 2017/18 hakte er opvallend stevig in.

Koud slot van zachte winter

Het winterweer kan goed worden gekarakteriseerd met de zogenaamde IJnsen-getallen. Hierbij wordt rekening gehouden met het aantal vorstdagen (minimum $<0^{\circ}\text{C}$), ijsdagen (maximum 0°C) en zeer koude dagen (minimum $<-10^{\circ}\text{C}$) in de maanden november-maart. Voor de laatste 'koude' en 'normale' winters moeten we terug naar de periode 2009/10-2012/13. Sindsdien hadden we achtereenvolgens vijf 'zachte' winters.

Daar valt ook die van 2017/18 onder. Dat was echter een bijzondere, want na een lange periode met mild weer werd het na 16 februari koud. Maar liefst 23 van de 33 vorstdagen in de periode december-februari vielen in de laatste maand. Van 23 februari tot en met 3 maart lag de gemiddelde temperatuur in De Bilt onder het vriespunt. De vijf ijsdagen resulteerden op uitgebreide schaal in dichtgevroren oppervlaktewateren. De stevige oostenwind maakte het voor het gevoel nog kouder. De gevoelstemperatuur bedroeg op 28 februari en 1-2 maart lokaal tot -19°C . Van 17-19 maart zakte de gemiddelde dagtemperatuur nogmaals onder het vriespunt.

Halvering populatie IJsvogels

De kou in het vroege voorjaar van 2018 had zijn weerslag op het aantal broedende IJsvogels. De populatie, op topniveau in 2015-17 met 950-1150 paren, halveerde in 2018; de voorlopige schatting komt uit op 400-500 paren. Hiermee zakte het aantal terug naar het niveau van 2003 en 2009-13, volgend op vrij koude winters (figuur 1).

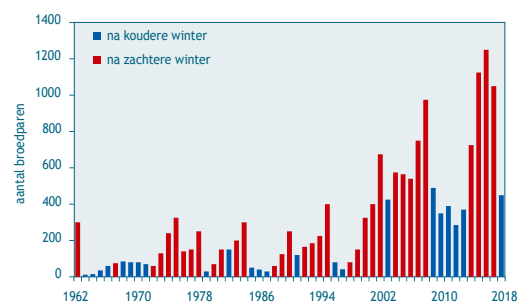
Figuur 2 geeft de relatie weer tussen de strengheid van de winter en de verandering van de broedpopulatie in twee opeenvolgende jaren in 1962-2018. Koude en strenge winters zorgen gewoonlijk voor een afname en zachte winters voor een toename. Een halvering (na koud winterweer) of verdubbeling (na zacht winterweer) binnen één jaar is geen uitzondering. De winter 2017/18 is een echte uitbijter (rode stip): 'zacht' maar wel met een forse afname, en dat vanwege welgeteld twee weken felle koude. Bij zo'n laag IJnsen-getal verwacht je een toename en geen halvering. Dat de kou helemaal aan het einde van de winter inviel, was blijkbaar fataal voor veel IJsvogels.

Snel herstel van de populatie

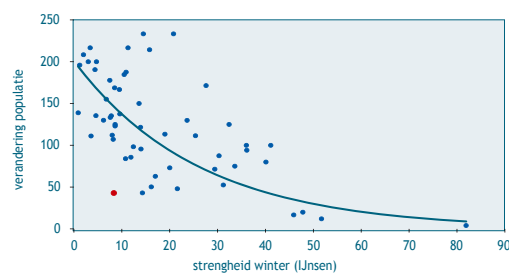
IJsvogels kunnen verschillende keren per seizoen broeden. Na een milde winter (en zacht weer in maart...) gebeurt dit waar-

Foto: Ton Döpp

Figuur 1. IJsvogel. Schatting van de broedpopulatie in 1962-2018, waarbij onderscheid is gemaakt tussen aantallen na 'zachtere' winters en 'koudere' winters (incl. winters met een felle kou-periode aan het eind, zoals in 2018). Bronnen: Timmerman 1970 (*Limosa* 43), Meininger, Kwak & Heijnen 1978 (*Vogeljaar* 26) en Sovon.

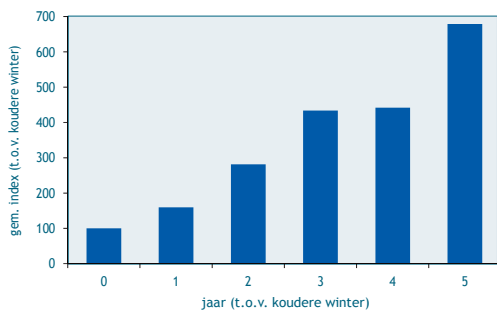
Figuur 2. IJsvogel. Relatie tussen de strengheid van de winter (IJnsen-getal) en de verandering van de populatie in twee opeenvolgende broedseizoenen (hierbij is 50 een halvering en 200 een verdubbeling van de populatie). In rood is de winter 2017/18 weergegeven, een zachte winter maar met felle kou eind februari/begin maart.

Koude winters maken heel wat slachtoffers onder IJsvogels. Naardermeer NH, 7 maart 2018. Foto: Luc Hoogenstein

Foto: Hans Gebuis

Figuur 3. IJsvogel. Herstel van de populatie na een koude winter (jaar 0) in 1962-2018. Hierbij geeft een index van 400 aan dat de populatie verviervoudigd is ten opzichte van die na een koude winter. De gemiddelde index is gebaseerd op 9 jaren (het koude jaar 0 en 1 jaar later), 8 jaren (2 jaar later), 6 jaren (3 jaar later), 5 jaren (4 jaar later) en 3 jaren (5 jaar na de koude winter).

schijnlijk vaak. Zo produceerde in 2014 in het Gooi naar schatting driekwart van de paren drie legsels (J. Harder; De Korhaan 49/1, 2015). Figuur 3 laat het landelijke herstel zien in maximaal vijf zachte winters (jaren 1-5) volgend op een koude winter (jaar 0). Het aantal broedparen is na twee jaar gemiddeld bijna verdrievoudigd en na vijf jaar ruim verzesvoudigd. De eerste berichten uit het lopende broedseizoen, na de zachte winter 2018/19 die op de negende plek in de top 10 van zachtste winters sinds 1901 staat, laten een duidelijk herstel zien. IJsvogels worden in veel meer BMP-gebieden gemeld dan een jaar geleden (maar minder dan in 2017).

● Arjan Boele & Jeroen Nienhuis